

Proces uczenia powinien jak najczęściej przybierać charakter pracy badawczej, podczas której uczniowie dostrzegają określony problem, formułują go, a następnie samodzielnie rozwiązują w drodze operacji intelektualnych i działań praktycznych. Do narzędzi dydaktycznych, które świetnie nadają się do wspomaganie tego procesu zaliczają się materiały filmowe, popularne wśród młodzieży niemal na co dzień korzystającej z YouTube.

Jak wykorzystać materiały filmowe na zajęciach?

1. Jeśli chcesz, aby uczniowie przeanalizowali treści przedstawione w filmie
2. Jeśli chcesz, aby uczniowie umieli sformułować problem i przedyskutować go
3. Jeśli chcesz, aby uczniowie analizując film wykorzystali własną wiedzę i doświadczenie
4. Jeśli chcesz, aby uczniowie zaangażowali się emocjonalnie w przedstawione wydarzenia
5. Jeśli chcesz zainspirować uczniów do samodzielnej pracy nad filmem
6. Podstawowe formy filmowe do wykorzystania przez uczniów to:

Nauczyciel ma do wyboru wiele różnych rodzajów środków dydaktycznych wspomagających proces nauczania, ale powinien przede wszystkim korzystać z takich narzędzi, które są skutecznym sposobem przekazywania wiedzy i kształtowania umiejętności, a ponadto są dobrze odbierane przez osoby uczące się. Do nich z pewnością należy materiał filmowy – głównie za sprawą popularności YouTube i innych serwisów filmowych w Internecie.

W czasie projekcji filmu widzimy dane wydarzenie o wiele jaśniej. Dostrzegamy dużo interesujących szczegółów (...), które w rzeczywistości nigdy nie dotarłyby do naszej świadomości, całkowicie skoncentrowanej na przebiegu owego wydarzenia. Aldous Huxley „Sztuka widzenia” 1943r.

Film pokazuje określone rzeczy, zjawiska czy procesy, a elementy obrazowe w połączeniu z muzyką i słowem silnie działają na wyobraźnię odbiorców. Film może nie tylko dostarczać wiadomości i oddziaływać na intelekt, lecz przez odpowiednie zestawienie obrazów wywoływać głębokie przeżycia uczniów. Film może motywować do badania wybranego fragmentu rzeczywistości, a także zachęcać młodych ludzi do szukania nowych form wyrazu dla ich własnej pracy.

Mówiąc o filmie, nie mamy na myśli tylko pełnometrażowej produkcji. Dzisiejsza młodzież żyje szybko i, jak dowodzą badania amerykańskich naukowców, nie potrafi się skupić na jednym problemie dłużej niż 10-11 minut. Korzystając z bogatych zasobów filmowych w Internecie współczesny nauczyciel może powybierać kilkuminutowe materiały filmowe (tzw. filmiki) ilustrujące dane zagadnienie i na takiej filmowej układance oprzeć całą lekcję.

Przemysłane i zaplanowane zajęcia edukacyjne z wykorzystaniem materiałów filmowych powinny prowadzić do:

- wzbogacenia wiedzy merytorycznej ucznia;
- wykształcenia umiejętności pracy z różnymi rodzajami źródeł;
- refleksji nad tematem;
- podjęcia samodzielnej pracy badawczej;
- a co najważniejsze - podjęcia w ramach zajęć samodzielnych działań filmowych, mających przede wszystkim cel edukacyjny.

O tym jak wykorzystać film w czasie zajęć lekcyjnych decyduje temat i cel zajęć, rodzaj prezentowanego materiału filmowego oraz wiek uczniów. Powiększające się zasoby materiałów filmowych w Internecie umożliwiają wykorzystanie tego środka dydaktycznego praktycznie na każdych zajęciach. Nauczyciel musi włożyć jeszcze trochę pracy w wyszukanie odpowiednich filmów, ale jest to praca, którą zazwyczaj wykona raz i potem będzie mógł z tych zasobów korzystać przez dłuższy czas. Coraz częściej filmy prezentowane są nie na ekranie telewizora, ale także na komputerach znajdujące się w szkole. Wraz z rozwojem nowych technologii i pojawianiem się w klasach np. tablic interaktywnych – należy przypuszczać, że zastosowanie filmów i multimedialnych prezentacji będzie jeszcze szersze.

Oto kilka wybranych metod pracy z materiałem filmowym na zajęciach lekcyjnych:

1. Jeśli chcesz, aby uczniowie przeanalizowali treści przedstawione w filmie

Dobrym pomysłem jest przygotowanie ankiety sprawdzającej wiedzę i stopień zapamiętania faktów, które uczeń ma szansę poznać, oglądając na lekcji filmy. Przed pokazem rozdaj uczniom ankietę zawierającą zestaw pytań dotyczących zagadnień poruszanych w filmach, a potem powtórz ten sam zestaw pytań po obejrzeniu filmu, dokonaniu szczegółowej analizy i interpretacji treści. W ten sposób uczniowie skupią uwagę na oglądanym filmie i poznają nowe fakty. Dodatkowo ta metoda dostarczy nauczycielowi danych pozwalając na ocenę przyrostu wiedzy wśród uczniów.

Pamiętaj, że aby dokonać analizy filmu bądź jego fragmentu należy obejrzeć go co najmniej dwukrotnie. Pierwsza projekcja służy uzyskaniu ogólnego wrażenia. Uczniowie nie robią notatek, skupiają swoją uwagę jedynie na wydarzeniach rozgrywających się w filmie. Ponieważ uczniowie mają z reguły dostęp do Internetu w domu lub u swoich kolegów, można zadać im pracę domową polegającą na obejrzeniu filmów w Internecie przed następną lekcją, a potem jeszcze raz wspólnie obejrzeć filmy w klasie.

Podczas zajęć uczniowie powinni odpowiedzieć na pytania, które pomogą im w analizie treści filmu. W czasie tej rozmowy należy jeszcze unikać interpretacji, a skupić się jedynie na identyfikacji treści. Pytania do analizy treści filmu: Kto? Gdzie? Kiedy? W jakich okolicznościach? Co się dzieje? Dlaczego? W jakim celu? Za pomocą jakich środków to jest przedstawione? Film może być analizowany przez uczniów samodzielnie lub zespołowo. Praca w grupach ułatwi komunikację i swobodną wymianę myśli. Warto pamiętać, że obecnie młodzież coraz chętniej uczy się w małych grupach – to odbicie silnego trendu w edukacji obecnego w Internecie – kolaboracji i tworzenia się społeczności osób uczących się.

Planując lekcje z wykorzystaniem filmu zastanów się nad możliwością projekcji programowanej (etapami). Trzeba wówczas dokonać podziału filmu na kilkuminutowe sekwencje związane z konkretnymi wydarzeniami, czy tematami. Taką metodę można zastosować w klasach młodszych (szkoła podstawowa, gimnazjum). Ułatwi to lepsze zrozumienie i zapamiętanie poszczególnych zagadnień. Jest to również dobra metoda w sytuacji, gdy w Internecie dostępnych jest kilka różnych filmów dotyczących określonego zagadnienia.

Być może po projekcji filmu konieczne będzie udzielenie uczniom dodatkowych informacji. Dobrze jeśli nauczyciel ma przygotowany krótki wykład o historii wydarzenia zobrazowanego w filmie, kontekście społeczno-politycznym, następstwach, konsekwencjach. Ponieważ młodzież korzysta z wielu źródeł informacji, warto nawiązywać również do innych opracowań poświęconych tematowi – idealnie byłoby, gdyby znalazł strony internetowe rozwijające wątki poruszane w filmie oraz blogi, w których Internauci wyrażają swoje opinie na temat zagadnienia będącego przedmiotem zajęć.

2. Jeśli chcesz, aby uczniowie umieli sformułować problem i przedyskutować go

W trakcie drugiej projekcji filmu rozdaj uczniom kartę z pytaniami, które ukierunkowują ich uwagę na kilka wybranych zagadnień i pomogą w interpretacji treści, zdefiniowaniu problemu, sformułowaniu własnej opinii. Następnie przeprowadź burzę mózgów - zbierz i spisz zagadnienia problemowe, które uczniowie zdefiniowali.

Warto teraz zainicjować dyskusję na temat wybranego lub wybranych zagadnień związanych z wydarzeniami przedstawionymi w materiale filmowym. Można podzielić uczniów na zespoły, tak aby w każdej grupie zostało omówione inne zagadnienie. Dyskusje zespołowe powinny zostać następnie zrelacjonowane na forum całej klasy przez przedstawicieli każdej z grup.

W klasach starszych (szkoły ponadgimnazjalne) możesz traktować film jako rodzaj źródła, np. historycznego. Należy wówczas sformułować pytania i polecenia ukierunkowane na jego krytyczną analizę. Jeśli jest to film dokumentalny, można przedyskutować celowość wykorzystania w filmie użytych środków np. zdjęć archiwalnych, artykułów prasowych, wypowiedzi ludzi, itp. Warto przedyskutować z uczniami kwestie autorstwa zdjęć filmowych, czasu oraz miejsca ich powstania, wiarygodności i celowości ich wykorzystania do ilustracji danej opowieści. Należy odwoływać się do wiedzy uczniów z innych lekcji.

Jako pracę domową możesz uczniom polecić przygotowanie recenzji z filmu, w której przedstawiliby analizę treści oraz jego interpretację.

3. Jeśli chcesz, aby uczniowie analizując film wykorzystali własną wiedzę i doświadczenie

Wymyślanie zakończenia

Ciekawym sposobem pracy z filmem jest wymyślanie przez uczniów jego zakończenia. Ćwiczenie to może uświadomić uczniom, że losy przedstawionych bohaterów mogły potoczyć się różnie, bowiem zależały one od splotu wielu czynników. Zresztą bardzo często o losie decyduje czysty przypadek. Ćwiczenie to przeprowadzamy w następujący sposób. Odtwarzamy film aż do momentu kulminacyjnego. Potem zatrzymujemy taśmę i prosimy uczniów, aby indywidualnie przedstawili swoje pomysły na ciąg dalszy akcji. W grupach uczniowie wybierają najlepsze zakończenie i prezentują je przed całą klasą.

Pisanie własnego komentarza

Kolejnym interesującym pomysłem, szczególnie przydatnym w szkole średniej i doskonale nadającym się do pracy z każdym materiałem filmowym, jest ćwiczenie polegające na zachęceniu uczniów do pisania własnych komentarzy do filmu. Polega ono na kilkukrotnej projekcji filmu bez dźwięku. W tym czasie uczniowie zastanawiają się lub piszą komentarz do filmu. Potem następuje ostateczna redakcja tekstu, przeprowadzona indywidualnie lub zespołowo. Ćwiczenie kończy prezentacja prac uczniów i ocena na forum całej klasy. Na zakończenie warto zaprezentować film z oryginalnym komentarzem i przedyskutować różnice oraz wskazać na podobieństwa w obu wersjach.

4. Jeśli chcesz, aby uczniowie zaangażowali się emocjonalnie w przedstawione wydarzenia

Jeśli zależy ci na emocjonalnym zaangażowaniu młodzieży i chciałbyś pomóc im w przeżyciu treści filmu, możesz skorzystać z metody dramy. Drama urozmaica proces nauczania, ośmiela uczniów do działania, niweluje zahamowania oraz rozwija wyobraźnię. Ponadto wyzwała spontaniczne reakcje emocjonalne, zmusza do podejmowania decyzji i reagowania na różnorodne sytuacje.

W stosowaniu tej metody należy być jednak bardzo czujnym: trzeba zaczynać od technik najprostszych i - co ważne - zyskać akceptację tego, co się robi wśród uczestników lekcji.

Drama, pojmowana jako jedna z metod współczesnej dydaktyki, składa się z wielu różnych technik - mniej lub bardziej skomplikowanych, różniących się formami, sposobami dochodzenia do celu.

<p>Żywy obraz. Punktem wyjścia może być obejrany materiał filmowy przedstawiający określone wydarzenia. Wraz z uczniami odtwarzamy obraz, w którym uczniowie stają się uczestnikami tych wydarzeń.</p>	<p>Improwizacja. Klasa, podzielona na grupy, ma za zadanie przygotowanie wypowiedzi z pamiętnika (błoga) osoby przedstawionej w filmie lub zaimprovizowanie relacji telewizyjnej na temat przedstawianych wydarzeń.</p>
<p>Rzeźba. Ćwiczenia do wykonania w małych zespołach 2- lub 3-sobowych, w których jedna osoba jest materiałem rzeźbiarskim, a druga rzeźbiarzem, który wykorzystując na przykład swoją wiedzę historyczną próbuje ukształtować określoną postać historyczną, poprzez odpowiednie ułożenie rąk, nóg, tułowia, określony gest czy spojrzenie. Warunkiem powodzenia jest to, aby materiał dowolnie poddawał się woli rzeźbiarza. Na znak dany przez nauczyciela rzeźba zastyga w przygotowanej pozycji i nauczyciel wraz z klasą przystępuje do jej omówienia, w trakcie którego głos powinien zabrać rzeźbiarz tłumacząc, co i w jaki sposób chciał wyrazić. Najlepiej udają się rzeźby postaci bardzo znanych, o których uczeń ma dużo wiadomości oraz ludzi charakterystycznych (chłopów, niewolników, więźniów obozów koncentracyjnych itp.)</p>	<p>Dialog. Swobodna rozmowa, w której dwóch lub więcej uczniów tworząc małą scenkę rozmawia o wydarzeniu, które zobaczyli na filmie.</p>

Uwaga – dodatkowym czynnikiem angażującym młodzież w tej metodzie pracy może być sfilmowanie dramy przy pomocy kamery cyfrowej, aparatu cyfrowego lub nawet telefonu. Uzyskany w ten sposób materiał może być źródłem dodatkowej analizy i pretekstem do kontynuacji dyskusji na następnych zajęciach.

5. Jeśli chcesz zainspirować uczniów do samodzielnej pracy nad filmem

Obejrany film może stać się inspiracją do samodzielnej pracy nad własnym materiałem filmowym. Przygotowanie filmu do niedawna było zadaniem trudnym. Postęp technologiczny i dostępność cyfrowych urządzeń medialnych uczyniły ten proces dużo łatwiejszym. Dla dzisiejszej młodzieży, która chętnie korzysta z materiałów audiowizualnych i samodzielnie poszerza zasoby filmowe dokładając swoje dzieła do YouTube lub innych serwisów, przygotowanie prostego filmu nie stanowi już problemu. Jest przy tym zajęciem bardzo angażującym i dającym ogromnie dużo satysfakcji. Nawet w warunkach szkolnych, posiadając ograniczone możliwości można przygotować kilka rodzajów filmów:

- popularnonaukowe o zabytkach znajdujących się w okolicy, w których mogą znaleźć się także wypowiedzi ekspertów; o doświadczeniach prowadzonych na przykład na lekcji chemii, fizyki, czy na coraz popularniejszych w Polsce festiwalach nauki;
- dokumentalne zawierające wypowiedzi ludzi pamiętających dawne czasy, ale także pokazujące życie szkoły, jej uczniów i nauczycieli;
- fabularne, których akcja dotyczy wydarzeń związanych z danym miejscem czy ludźmi.

Do realizacji tego zadania potrzebny będzie dobry scenariusz, najlepiej cyfrowa kamera, program do montażu filmów, dobra organizacja pracy. Uwaga – w tej metodzie niekoniecznie chodzi o stworzenie od razu dzieła wielkiej klasy – raczej o działanie, rozwijanie umiejętności uczniów w posługiwaniu się nowymi technologiami oraz umiejętność wyrażania się poprzez obraz i rozumienia materiału filmowego.

Dostępność sprzętu przestaje być problemem - można go zawsze pożyczyć, a o pomoc i radę poprosić fachowców. Do poprawnego zmontowania filmu wcale nie trzeba posiadać wielkiej wiedzy, najważniejsze zasady nie są trudne. Najważniejszy jest dobry pomysł oraz znajomość podstawowych zasad posługiwania się sprzętem. Pomóż uczniom podzielić się rolami - reżyser, operator, dźwiękowiec, scenograf, scenarzysta, aktorzy, obsługa techniczna – pamiętaj o tym, aby każdy z nich miał możliwość wykorzystania swoich umiejętności i zainteresowań.

Podstawowe formy filmowe do wykorzystania przez uczniów to:

Wywiady - najczęściej wykorzystujemy tę metodę w filmach dokumentalnych, rozmowach ze świadkami wydarzeń. Aby wywiad spełnił swoje zadanie - trzeba nauczyć się zadawać dobre pytania. Możecie w klasie przygotować symulację wywiadu. Jedna osoba wciela się wówczas w rolę jakiejś wybranej postaci (np. harcerza walczącego na barykadach), cała klasa opracowuje pytania do wywiadu. Później razem z nauczycielem analizujecie sposób oraz rodzaj zadawanych pytań. Symulacje możecie sfilmować.

Sonda - ma za zadanie sprawdzić stosunek, opinie, wrażenia ludzi do danego zjawiska, wydarzenia, sytuacji. Fragmenty sfilmowanych sond ulicznych znaleźć się mogą w materiale filmowym przygotowanym przez uczniów, dokumentującym ich badania. Zadaniem uczniów może być opracowanie pytań do sondy oraz przeprowadzenie sondy z zarejestrowaniem jej przebiegu na taśmie wideo. Dokumentacja miejsca - poproś uczniów, aby wybrali swoje ulubione miejsce w ich okolicy, wzięli ze sobą kamerę i pokazali innym, dlaczego wybrali to miejsce, a nie inne. Mogą również opowiedzieć o wydarzeniach, które miały miejsce w tym miejscu.

Fotografowanie ikonografii, czyli tzw. „przebitki” . Materiał ikonograficzny, dźwiękowy, filmowy, kroniki filmowe, przedmioty i inne pamiątki mogą stać się tzw. „przebitkami” w każdej z proponowanych form filmowych. Zachęć uczniów do przygotowania fragmentu filmu opowiadającego o przedmiocie.

W raporcie portalu EDUNews.PL „Cyfrowe filmy wideo jako narzędzia edukacji” zacytowano wypowiedź Lynella Burmarka, specjalisty od edukacyjnych wideo, który napisał: „Podstawową sprawnością w XXI wieku będzie umiejętność rozumienia obrazów: filmów, grafik, zdjęć wszelkiego typu... nie wystarczy już tylko pisanie i czytanie. Nasi uczniowie muszą nauczyć się przetwarzać zarówno słowa, jak i obrazy. Muszą mieć zdolność poruszania się swobodnie i płynnie pomiędzy tekstem i obrazami, pomiędzy słowem pisanym i światem obrazowym.”

Materiały filmowe powinny być jednym z podstawowych narzędzi edukacyjnych wykorzystywanych w polskiej szkole. Dzisiejsza młodzież jest mocno multimedialna i tradycyjne formy nauczania z wykorzystaniem wykładu i statycznych prezentacji już do niej tak łatwo nie przemawiają. Z kolei filmy edukacyjne cieszą się coraz większą popularnością, zaś wyniki badań wskazują, że młodzi ludzie oczekują większego wykorzystania filmów, multimediiów i gier na zajęciach lekcyjnych.

Marianna Hajdukiewicz, Marcin Polak

Opracowano na podstawie:

Historie niemożliwe Klaus –Ove Kahrmann i Niels Reise

Krótkie życie Anny Frank Film Dokumentalny Robert Szuchta